

Әдебиеттер

1 Агробизнесі ұйымдастыру / Жалпы редакциясын басқарған С.Әбілдин – Алматы: Қазұлтағру, 2009. – 472 б.

2 Алешина В.А. Механизм государственного управления реорганизационными процессами в агропромышленном комплексе Казахстана // Вестник КазНУ: Серия Экономическая.–2019.–№1.– С.102-104.

Ускенбаева А.Е., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м. Муканова Ардак Сериковна

ҚАЗАҚСТАННЫҢ МҰНАЙ-ГАЗ СЕКТОРЫ ДАМУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕСІ

Ел экономикасындағы алғашқы орындардың бірінде мұнай-газ саласы тұрады. Президенттің "Қазақстан – 2050" Жолдауында энергетикалық ресурстар біздің республикамыздың 2050 жылға дейінгі дамуының жеті басымдығының бірі болып жарияланды.

Қазіргі уақытта мұнай өнеркәсібі ел экономикасын қолдай отырып, Қазақстан экономикасының жетекші секторларының бірі болу мүмкіндігі бар. Болжам бойынша Қазақстан 2040-2050 жж. дейін мұнай өндіру өсіміне сене алады.

Мұнай өндіру көлемі бойынша Қазақстан әлемнің жиырма ірі өндірушілерінің қатарына кіреді. 2000-2009 жылдары мұнай мен газ өндіру 1,7 есеге артты, мұнай экспорты 1,8 есеге өсті. Егер елде өндірістің қандай да бір факторы басқа елдерге қарағанда салыстырмалы түрде көп болса, онда оның бағасы салыстырмалы түрде төмен болады. Өзге де тең жағдайларда 1 тонна мұнай өндіруге арналған шығындар төмен болады. Табиғи ресурстар қорларының көлемі олардың әлемдік нарықтарға экспортының өсуіне ықпал етеді.

Қазақстандағы республика экономикасын дамыту үшін шетелдік инвестицияларды тартады және мұнайдағы негізгі бағыттардың бірі «Мұнай-газ өндіру және тау-кен металлургия» сияқты басым салаларды қамтитын минералдық-шикізат базасы болып табылады. Мұнай бағасы бүгінгі күні тұрақсыз, ал фьючерстік келісім-шарттар алыпсатарлық, осыған байланысты ұзақ мерзімді негізде қатты баға бойынша келісім-шарттар жасасуды пысықтау қажет.

Қазіргі уақытта көмірсутек шикізаты бағасының және мұнай-газ жобаларын іске асыруға арналған шығындардың өсуіне байланысты мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылар арасында экономикалық мүдделердің теңгерімсіздігі пайда болды. Нәтижесінде жер қойнауын пайдалануға салық салудың қолданыстағы жүйесі, сондай-ақ республиканың ішкі қажеттіліктерін өз көмірсутек шикізатымен қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

Сондықтан жақын арада жер қойнауын пайдалануға салық салу жүйесін жетілдіру жөніндегі шаралар кешенін іске асыру арқылы мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылар арасындағы экономикалық мүдделер теңгерімін қалпына келтіру қажет.

Қазақстандық көмірсутегі экспортының қосымша құнын ұлғайтудың оңтайлы нұсқасы Қазақстанның мұнай өңдеу активтерін салуға немесе сатып алуына болатын шетелдік нарықтарға қазақстандық көмірсутегі шикізатын жеткізу болып табылады. Республикада газ өңдеу объектілерін салу туралы мәселені қарау, олардың орналасқан жері мен қуатын анықтау қажет.

Сондай-ақ мұнай-химия өнімдерін: полиэтилен, полипропилен, полистирол, этиленгликоль, этилбензол, полиэтилентерефталат, поливинилхлорид және т. б. шығаруға одан әрі көшуді жүзеге асыру қажет.

Қазақстанның мұнай-газ секторын дамытудың проблемалары парламенттік тыңдауларда да сөз болған болатын:

Б. Сағынтаевтың айтуынша, мемлекет мұнай алудың тиімділігін арттыру үшін жер қойнауын пайдаланушыларды қысқартуға ниетті, ал Владимир Школьник «бірқатар жетекші әлемдік мұнай-газ компаниялары Каспий маңы ойпатының жер қойнауын өңірлік зерттеу бойынша инновациялық геологиялық технологияларды қолдануды қарастыратын "Еуразия" жобасына қызығушылық танытты. Оның жер қойнауында 60 млрд тонна мұнай бағаланған алып көмірсутегі ресурстары болуы мүмкін» - деп айтып кетті.

Отырыста Мәжіліс комитетінің экология және табиғатты пайдалану мәселелері жөніндегі хатшысы, парламенттік тыңдауларды дайындау және өткізу жөніндегі арнайы уақытша комиссияның басшысы Шавхат Өтемісов баяндама жасады, ол депутаттар мен тыңдауларға қатысушыларға арнаған сөзінде «Мұнай және газ өндіру саласы» жайында:

Тұтастай алғанда, тәуелсіздік жылдары және орта мерзімді перспективада мұнай өндіру көлемінің ұлғаю үрдісі бар. Алайда, ұзақ мерзімді перспективада, атап айтқанда, 2030 жылдан кейін оны өндіру көлемдерінің болжамы соншалықты қуантарлық емес.

Мемлекет үшін өте күрделі мәселе: өндірілген мұнайдың өзіндік құнын ақтамауы, жер қойнауын пайдаланушылардың салған инвестицияларының қайтаруылмауы. Дегенмен, бұл мәселелерді шешу қажет.

Бірінші. Әрбір мұнай-газ компаниясының экономикасын, шикізатты өндіру туралы келісім шартты қарастыру қажет. Ол өзара табыс көзі түсетіндігіне толықтай сенімді болу үшін.

Екінші. Экологиялық талаптарды бір бұзғаны үшін жер қойнауын пайдаланушылардың қолданыстағы үш есе жауапкершілігінің жүйесін қайта қарау. Себебі, жер қойнауын пайдаланушы қоршаған ортаға ластаушы заттардың шығарындылары үшін он есе мөлшерінде бір соманы үш рет төлейді.

Әдебиеттер:

1. Ғаламтор желісі <http://nomad.su/a=3-201506020032> сайты
2. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы. //Егемен Қазақстан. – 13 қазан– - 1997.
3. Егоров О.И. Қазақстан мұнайының әлемдік нарыққа шығуы: проблемалары, нұсқалары. // Қазақстанның нарықтық экономикасы: қалыптасу және даму мәселелері . – Алматы, 2001, Т.1. – С. 299-306.
4. Карибджанов Е. С. жаһандану жағдайындағы әлемдік мұнай бизнесі және Қазақстанның қатысуы (тиімді стратегия және басымдықтар)/ экономика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін диссертацияның авторефераты. - Алматы, 2005. – С.
5. Буктурганов Н. ҚР-да энергия үнемдеу мәселелері өзекті болып отыр. // KAZENERGY ақпараттық-талдау журналы . – 2006. – №3.
6. Қазақстанның мұнай және газ-2005 //Мұнай-газ вертикаль. – Алматы, – 2006. – №6. – С. 48-51.

Тажіхан Е.Д., 1 курс (Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Казбеков Т.Б.

ЭКОНОМИКАДАҒЫ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ШЕТ ЕЛДЕР МЕН ҚАЗАҚСТАН

Сандық экономика – бұл қоғамның экономикалық дамуындағы сапалы жаңа кезең. Технологиялардың дамуымен экономикалық модельдер де өзгереді.

Бірқатар дамушы елдерде сандық сәйкестендіру жүйелері кеңінен енгізілуде. Ол барлық халық үшін инклюзивтік және қауіпсіз тәсілдер негізінде қызмет көрсетуде терең қайта құруларды уәде етеді. Жалпы алғанда, цифрландырудың Ұлттық бағдарламаларын 15-тен астам ел жүзеге асыруда: Дания, Норвегия, Ұлыбритания, Канада, Германия, Сауд Арабиясы, Үндістан, Ресей, Қытай, Оңтүстік Корея, Малайзия, Австралия және Қазақстан.

Бүгінде Қазақстанда сандық технологиялар бәсекеге қабілетті ұлттық экономиканың негізгі жолы ретінде қарастырылуда. Республикада цифрландыру жүйесін енгізу үшін 2020 жылға дейінгі кезеңде цифрлық экосүйені үдемелі дамыту арқылы Қазақстан экономикасының қызмет атқару сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруды көздейтін "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы қабылданды.

Салалық саясат пен ынталандыруларды цифрлық трансформациялау бастамаларымен келісу экономиканың және әлеуметтік саланың өзекті секторын цифрлық трансформациялау әлеуетін іске асыру үшін маңызды мәнге ие. Бұл өзара толықтыратын стратегиялар әр түрлі секторларда өзгеруі мүмкін. Білім беру және денсаулық сақтау сияқты мемлекеттік қызметтер үшін сектор шеңберінде көшбасшылық, есеп берушілік және басқару, сондай-ақ азаматтардың тиімді сұранысы мен қатысуы негізгі қосымша факторлар болып табылады. Мемлекет осындай теңестіруді басқаруы және осы өзара толықтырушы факторларға инвестициялауы тиіс. Қаржылық және іскерлік қызметтер сияқты жеке сектордың қызметтері үшін реттеу, бәсекелестік, басқарушылық әлеует, білікті жұмыс күші және өнеркәсіптік ұйым маңызды факторлар болып табылады және мұнда мемлекет ынталандырушы және ынталандырушы рөл атқарады. Қарастырылып отырған барлық секторлар үшін экономикалық тетіктер мен ынталандырулар мен жағдайлар аса маңызды. Секторалдық реформаларды және өзара тиімді толықтырушы саясатты жүргізуде мемлекеттік басшылықтың болмауы жиі бекемдік цифрлық инвестицияларға және баяу немесе тұрақсыз өзгерістерге алып келеді.